

הדס בן לולו

נגד

1. אליאס אטראש ב

2. פרודנשל, חברה לביטוח בע"מ

בבית-המשפט העליון בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

[21.5.1997]

לפני השופטים ת' אור, ט' שטרסברג-כהן, ד' ביניש ג

המערערת נפגעה בתאונת דרכים, בהיותה בת ארבע שנים. תביעת נזיקין שהגישה כנגד המשיבים נסתיימה בהסכם פשרה, שקיבל תוקף של פסק-דין. בהסכם נקבע כי המערערת תקבל סכום חד-פעמי לסילוק מלא, סופי ומוחלט של כל תביעותיה, נזקיה ודרישותיה, הנובעים במישרין או בעקיפין מן התאונה, לרבות אישפוזים וטיפולים עתידיים. כשבע שנים לאחר אישורו של ההסכם האמור, הגישה המערערת תביעה חדשה לפיצויים, בגין נזקי הגוף שנגרמו לה בתאונת הדרכים. בגדרה של תביעה זו עתרה המערערת לביטולו של ההסכם הפשרה מחמת טעות משותפת בכריתתו. טענתה מבוססת על כך, שבעת ניהולה של התובענה הראשונה הוערכה נכותה על-ידי המומחים מטעמה ומטעם המשיבים בסדרי גודל של 20%-30%. נטען, כי מאוחר יותר התברר, כי המערערת פיתחה מחלת נפש עקב הפגיעה שנגרמה לה, באופן שנכותה כעת עומדת על 50%. בית-המשפט המחוזי, בקבלו את טענת המשיבים, קבע כי דין התובענה להידחות בשל מעשה-בית-דין. מכאן הערעור, שנסב בעקרו על השאלה האם ובאלו נסיבות ניתן לבטל פשרה שקיבלה תוקף של פסק-דין. ד

בית-המשפט העליון פסק:

- א. (1) (בעקבות [ע"א 601/88](#) [1]): פסק-דין בהסכמה הוא הסכם מחייב שהוראותיו נוצרו ועוצבו על-ידי הצדדים (588ה).
- ב. (2) המסגרת הנורמטיבית לביטול פגם בכריתת ההסכם העומד בבסיסו של פסק-הדין נמצאת בפרק ב' של [חוק החוזים](#) (חלק כללי), תשל"ג-1973, העוסק בביטול חוזים בשל פגמים שונים בכריתתם. על-כן, חלותו של [חוק החוזים](#) (חלק כללי) על עניין זה נובעת מן האופי החוזי המובהק של פסק-דין בהסכמה. בהתאם ז

פסקי-דין, כרך נא, חלק ראשון, תשנ"ז/תשנ"ח 1997 577

א. ב. (1) פשרה היא הסכם ליישוב כססוך בין שני צדדים בתנאים אותם הצדדים רואים כהוגנים, אשר נעשה מתוך מודעות לאי־ודאות עובדתית או משפטית, ואשר יש בו ויתורים הדדיים של כל אחד מן הצדדים על חלק מטענותיהם (590ב).

(2) אחת ממטרותיה העיקריות של פשרה היא למנוע תביעות נוספות בעתיד בקשר לעניין נושא הפשרה. מנקודת המבט של הצדדים להסכם פשרה, תכונת הסופיות היא תכונה חיונית. טול מן הפשרה תכונה זו, ונטלת ממנה את טעם קיומה. ההגנה על הערך בדבר סופיותן של פשרות חיונית, כדי להגשים את הציפיות הסבירות של הצדדים להסכמי פשרה (590ד – ה, 591ה).

(3) יש לאפשר פגיעה בסופיותן של פשרות בשל התגלותן של עובדות בשלב מאוחר יותר, רק במצב בו קיימים טעמים כבדי משקל במיוחד. לומר אחרת, פירושו לומר שפשרה תהא מחייבת רק כל אימת שהדברים התרחשו כפי שהיה מצופה מלכתחילה. אין צורך לומר, כי בכך יהיה כדי לסכל את הטעם מאחורי כריתתן של פשרות (592ז).

ג. (1) דיני הטעות מתערכים בהסדרים של חלוקת הסיכון במקרה של הנחות היסוד של הצדדים, כאשר ברור שיהיה זה בלתי מוצדק להטיל את הסיכון החוזי כמות שהוא על הצד הנוגע בדבר. מכאן, שאין להחיל את דיני הטעות, כאשר מדובר ב'טעות' הנמצאת בגדר הסיכון שצד לקח על עצמו במסגרת החוזה (593ז – ט).

(2) ההנחה היא, כי לשון רחבה, המשחררת את המבטח או המזיק מכל תביעה, נזק או דרישה, כוללת גם סיכונים להתגלות מאוחרת של נזקים לא ידועים. עם זאת, יש בהקשר זה משקל ניכר להיקף העניינים הנכללים בפשרה. כך, למשל, מקום בו הסכם הפשרה מתייחס על־פי לשונו לפגיעות מסוימות, ספציפיות בלבד, ובמועד מאוחר יותר מתגלית פגיעה שאינה מפורטת בהסכם, עשויה להיפתח בפני הנפגע הדרך לטעון כי לא נטל את הסיכון לכך שיתגלו במועד מאוחר יותר פגיעות אשר הצדדים לא התפשרו לגביהן (594ז – ח).

(3) בתחמת הסיכונים המוטלים על כל אחד מן הצדדים, נודעת חשיבות גם לטיפוס ההסדרים שבו עוסקים ולסיכונים הכרוכים בהסדרים אלה. כך תחום הפיצויים בגין נזקי גוף הוא כזה אשר מעצם טיבו טמונה בו אי־ודאות רבה ביחס להתפתחויות עתידיות. על רקע זה, מייחסים לכל הצדדים להסכם פשרה בתחום זה נטילת סיכון, כי דברים יתפתחו באופן שונה מן הצפוי (595ה – ו).

(4) אי־הודאות בתחום הפיצויים בגין נזקי גוף נובעת מכך, שסכום הפיצוי אשר ישולם לניזוק נקבע על־פי פרמטרים רבים ובמקרים רבים על יסוד חזקות עובדתיות, הנתונים לשינוי מעצם טיבם – עבודתו של הנפגע, אורח חייו, מצבו הגופני של הנפגע, גובה השתכרותו, וכיוצא באלה גורמים. בכל אלה צפויים שינויים בעתיד. בעת שנקבע הפיצוי, טיבם והיקפם של שינויים אלה הם בבחינת נעלם (595ז – ט).

ט. (5) הסיכון בדבר גילויין המאוחר בעתיד של פגיעות נוספות הוא סיכון אינהרנטי לפשרות

שנוטל על עצמו התובע בתביעה לפיצוי בגין נזקי גוף. זהו סיכון האופף כל פשרה הנכרתת בהקשר לתביעות כאלה. הדבר נובע מכך, שפעמים רבות התוצאות ארוכות הטווח של פגיעות גופניות מתגלות וצצות אל פני השטח רק בחלוף זמן ניכר ממועד הפגיעה. התפתחות כזו היא שכיחה וטבעית. על-כן, אי-הוודאות בשלב כריתת ההסכם היא ניכרת (597 ד – ה).

א

(6) צדדים להסכמי פשרה מן הסוג הנדון כאן מודעים לאי-הוודאות הטמונה במצבם הגופני. הם מודעים לאפשרות של החמרה במצב זה. על-כן, יפה למקרים אלה ההגיון הטמון בכלל, לפיו כאשר צד לחוזה נקשר בו מתוך "אי ודאות מודעת" בדבר התקיימותן של עובדות מסוימות, הוא נושא בסיכון להתקיימותן של עובדות אלה (598 ב).

ב

(7) אף שהצדדים להסכם הפשרה מודעים לכך שלא ניתן לקבוע באופן ממצה את מצבו של הניזוק ואת היקף נזקיו, בדרך-כלל אי-הוודאות נוגעת לפגיעות הקרובות בטיבן הכללי לפגיעות הידועות שנגרמו לניזוק, גם אם היקפן ועוצמתן שונה. על-כן, אין בכלל בדבר נטילת סיכון לגבי אי-ודאות מודעת כדי לשלול לחלוטין את האפשרות לעורר טענה של טעות, לגבי תרחישים קיצוניים ורחוקים מאלה שעמדו לנגד עיניהם של הצדדים לפשרה. עם זאת, יש בכלל בדבר נטילת סיכון לגבי אי-ודאות מודעת, כדי לבטא את חלוקת הסיכונים היסודית בהסכמי פשרה בדבר נזקי גוף. יש בו כדי ללמד, כי במקרה הרגיל אין בהתפתחויות מאוחרות לכריתת ההסכם כדי להוביל לביטולו (599 ב – ה).

ד

ד. (1) אין חולק על זכותו של אדם להגנה על גופו, ולחשיבות שמעניק המשפט לזכות זו. אולם, לא קיימת סתירה בין מעמדה של זכות זו, לבין בחינתה של טענת טעות בהסכמי פשרה בראי הסיכונים שניטלו על-ידי מי מן הצדדים. אין מדובר ב"הימור" פסול כביכול. מדובר בהגשמת ציפיותיהם הסבירות של כל הצדדים להסכמים ממין זה. מדובר בשמירה על מסגרת נורמטיבית כזו, אשר תאפשר לצדדים לסיים את הסכסוך ביניהם בדרך של יצירת הסכמי פשרה בני תוקף, חרף אי-הוודאות הטבועה בחוזה מן הסוג הנדון (601 א – ב).

ה

(2) בדרך-כלל אין לייחס משקל רב לעובדה שהפיצוי עליו הוסכם בגדרה של הפשרה אינו מקיים באופן מדויק את העיקרון בדבר השבת המצב לקדמותו. זהו סיכון, אשר שני הצדדים לפשרה נוטלים על עצמם. אין לראות במצב דברים זה פגיעה בזכותו של הניזוק על גופו (602 ב – ג).

ו

(3) ניתן יהיה לקבל טענה של טעות מקום בו התגלתה בניזוק, בשלב מאוחר לחתימה על הסכם הפשרה, פגיעה אשר היא כה חריגה בעוצמתה ובטיבה עד שלא ניתן לומר כי היא נתונה במסגרת הסיכונים הרגילה של "אי-הוודאות המודעת" אשר הסיכון בגינה מוטל על הצדדים, ואשר גילויה משמיט את הבסיס מתחת להסכם הפשרה כפי שנכרת. במצב זה, מתקיים אותו אינטרס מכריע, אשר נדרש כדי להתערב בהסכם פשרה מחמת טעות בכריתתו. במסגרת זו עשויה להיות חשיבות לגורמים שונים,

ז

המשפיעים על ההכרעה בדבר הקצאת הסיכונים שבין הצדדים, ובהם לשון הסכם הפשרה והעניינים שאליהם הוא התייחס; האם חומרתו של הנזק המאוחר שהתגלה חורגת לחלוטין מזו של הנזק הידוע בעת הכריתה; ועד כמה, אם בכלל, הנזק שנתגלה ניתן לצפייה – ולו באופן כללי – בשלב שבו נכרתה הפשרה (א604 – ג).
ה. בנסיבות העניין, לשונו של ההסכם היא רחבה. התפתחות מחלת הנפש לא חרגה מתחום הצפייה של הצדדים. ניטל על-ידי המערערת סיכון בדבר קיומה של בעיה נפשית. הסכם הפשרה אושר בהליך שבו נפרשו הפלוגתאות בפני בית-המשפט ובית-המשפט אישר כי הפשרה היא סבירה. אי-אפשר לומר כי בסיס ההסכמה קרס. על-כן, לא עומדת למערערת טענה לביטול הפשרה בגין טעות בכריתתה (א605 – א608).

חקיקה ראשית שאוזכרה:

- [חוק החוזים \(חלק כללי\)](#), תשל"ג-1973, [סעיף 14\(ב\)](#), [פרק ב](#).
- [חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו](#), [סעיפים 2, 4](#).

פסקי-דין של בית-המשפט העליון שאוזכרו:

- [1] [ע"א 601/88, 609, 4365/90](#), עיזבון המנוח מיכאל רודה ז"ל ואח' נ' שרייבר ואח'; שרייבר ואח' נ' עיזבון המנוח מיכאל רודה ז"ל ואח', פ"ד מז(2) 441.
- [2] [ע"א 690/88 ה' רובין ואח' נ' ש' רובין](#), פ"ד מד(3) 459.
- [3] [ע"א 457/77 מפעלי בתים טרומיים בע"מ נ' טמסיט](#), פ"ד לב(2) 42.
- [4] [ע"א 230/87 שקולניק נ' זכאי](#), פ"ד מו(3) 279.
- [5] [ע"א 143/51, 55/52 עירית רמת-גן ואח' נ' פרדס ינאי בע"מ וערעור נגדי](#), פ"ד י 1804.
- [6] [ע"א 226/87 זועבי נ' ניקולא ואח'](#), פ"ד מג(1) 714.
- [7] [ע"א 1560/90 ציטאט נ' הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ](#), פ"ד מח(4) 498.
- [8] [ע"א 806/93 הדרי נ' ש' הדרי \(דרחי\)](#), פ"ד מח(3) 685.

- [9] [ע"א 4481/90](#) י' אהרן ואח' נ' ג. פרץ מ. בן גיאת חברה להנדסה ובנין בע"מ ואח', פ"ד מז(3) 427.
- [10] [ע"א 597/89 טויטו ואח' נ' כמאל ואח' וערעור שכנגד, פ"ד מז\(2\) 874.](#)
- [11] [ע"א 5220/90](#) י' אטאס ואח' נ' שלום ואח' (לא פורסם).
- [12] [ע"א 357/80 נעים ואח' נ' ברדה ואח' וערעור שכנגד, פ"ד לז\(3\) 762.](#)
- [13] [ע"א 2444/90 א' ארואסטי ואח' נ' ש' קאשי ואח', פ"ד מח\(2\) 513.](#)
- [14] [ע"א 237/80 ברששת נ' האשאש ואח', פ"ד לז\(1\) 281.](#)
- [15] [ע"א 290/80 ש.ג.מ. חניונים בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד לז\(2\) 633.](#)
- [16] [ע"א 461/62 צים חברת השיט הישראלית בע"מ ואח' נ' מזיאר, פ"ד יז 1319.](#)
- [17] [ע"א 285/73 לגיל טרמפולין וציוד ספורט ישראל בע"מ נ' נחמיאס ואח', פ"ד כט\(1\) 63.](#)
- [18] [ע"א 719/89 מחצבות חיפה בע"מ נ' חנ-רון בע"מ וערעור שכנגד, פ"ד מז\(3\) 305.](#)
- [19] [ע"א 724/90](#) אבישר נ' פייזקום (ישראל) בע"מ (לא פורסם).
- [20] [בר"ע 59/81 ארדיטי ואח' נ' עיזבון יעקב ארדיטי, פ"ד לה\(2\) 811.](#)
- [21] [ע"א 148/77 רוט ואח' נ' ישופה בניה בע"מ, פ"ד לג\(1\) 617.](#)

פסקי-דין אמריקניים שאוזכרו:

- [22] *In Re South Central States Bakery Products Antitrust Litigation* 88 F.R.D. 641 (1980).
- [23] *Sanger v. Yellow Cab Company, Inc.* 486 S.W. 2d 477 (1972).
- [24] *McComb v. Seestadt* 417 N.E. 2d 705 (1981).
- [25] *Bennett v. Shinoda Floral, Inc.* 739 P. 2d 648 (1987).
- [26] *Bauer v. Griffin* 250 A. 2d 603 (1969).
- [27] *Casey v. Proctor* 378 P. 2d 579 (1963).
- [28] *Cohen v. Ozark Airlines, Inc.* 623 S.W. 2d 84 (1981).
- [29] *Dorman v. Kansas City Terminal Ry. Co.* 642 P. 2d 976 (1982).
- [30] *Denton v. Utley* 86 N.W. 2d 537 (1957).

ספרים ישראליים שאוזכרו:

א

[31] י' זוסמן סדרי הדין האזרחי (מהדורה 7, ש' לוי עורך, 1995).

[32] ד' פרידמן ונ' כהן חוזים (כרך ב, תשנ"ג).

[33] א' ברק "פיצויים" דיני הנזיקין – תורת הנזיקין הכללית (ג' טדסקי עורך, מהדורה 2, תשל"ז) 566.

ב

מאמרים ישראליים שאוזכרו:

[34] מ' דויטש "דיני חוזים: סקירה והתפתחות" ספר השנה של המשפט בישראל תשנ"ו (א' רוזן צבי עורך, 1997) 166.

ג

ספרים זרים שאוזכרו:

[35] A.C. Freeman *A Treatise of the Law of Judgments* (San Francisco, 5th ed., by E.W. Tuttle, 1925).

ד

[36] A.L. Corbin *On Contracts* (St. Paul, vol. 3, 1960).[37] E.A. Farnsworth *On Contracts* (Boston, Toronto, London, vol. II, 1990).

ה

מאמרים זרים שאוזכרו:

[38] D.B. Dobbs "Conclusiveness of Personal Injury Settlements: Basic Problems" 41 *N. C. L. Rev.* (1962-1963) 665.

ו

שונות:

[39] Restatement 2d, *Contracts* §152, 152(1), 154.

ז

ערעור על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי בנצרת מיום 22.3.1995 בת"א 516/93 שניתן על-ידי השופט מ' הס. הערעור נדחה.

חיים גלזר – בשם המערערת;

עפר שגיא – בשם המשיבים.

פסקי-דין, כרך נא, חלק ראשון, תשנ"ז/תשנ"ח 1997

582

פסק-דין

א

השופט ת' אור

ערעור על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי בנצרת (השופט מ' הס) מיום 22.3.1995 [בת"א 516/93](#), ובו נדחתה על הסף תביעתה של המערערת לפיצויים בגין נזקי גוף שנגרמו לה לטענתה עקב תאונת דרכים.

ב

הבעיה

1. ראובן נפגע בתאונה. הוא מגיש תביעת נזיקין נגד שמעון, הוא המזיק, ומבטחו. תביעה זו מסתיימת בהסכם פשרה. בהסכם נקבע, כי ראובן יקבל סכום מסוים, לסילוק מלא, סופי ומוחלט של כל תביעותיו, נזקיו ודרישותיו הנובעים במישרין או בעקיפין מן התאונה, לרבות אשפוזים וטיפולים עתידיים. הסכם הפשרה מקבל את אישורו של בית-המשפט, הקובע כי תנאי ההסכם סבירים. בחלוף זמן, מתגלה בראובן ליקוי, אשר לא היה ידוע בעת שנחתם הסכם הפשרה. ראובן מגיש תביעה חדשה, ובה הוא עותר לביטול הסכם הפשרה בטענה כי נפלה טעות בכריתתו, ותובע פיצויים על בסיס הליקוי החדש שנתגלה. שמעון ומבטחו מתגוננים בטענה, כי תביעתו של ראובן נחסמת על-ידי הסכם הפשרה, ועל-ידי פסק-הדין אשר ניתן על-פיו. האם ובאילו נסיבות יוכל ראובן להביא לביטולה של הפשרה? זו השאלה המרכזית המתעוררת בערעור שבפנינו.

ג

ד

העובדות וההליכים

ה

2. הדס בן לולו (להלן – המערערת), נולדה בשנת 1975. ביום 19.10.1979, בהיותה בת ארבע שנים, היא נפצעה בתאונת דרכים. בעקבות התאונה, הוגשה בשנת 1984 על-ידי המערערת, באמצעות הוריה כאפוטרופסיה הטבעיים, תביעה לפיצויים בגין נזקי הגוף שנגרמו לה בתאונה ([ת"א \(נצ'\) 485/84](#)) (להלן – התובענה הראשונה). התובעים באותה תובענה היו המערערת והוריה, שלמה ואסתר בן לולו. הנתבעים היו אטראש אליאס, הוא המשיב 1 בערעור שבפנינו, ופרודנשל חברה לביטוח בע"מ (להלן – המבטחת), היא המשיבה 2 בערעור זה, אשר ייקראו להלן יחד – המשיבים.

ו

ז

בכתב-התביעה נטען כי אצל המערערת אובחנו, בעקבות הפציעה, שברים בלסתות, דימום תוך-גולגולתי, ושבר בגולגולת. היא נותחה במקומות שונים בגופה, והייתה מאושפזת בבית החולים רמב"ם תקופה כוללת של 44 ימים. בתום אשפוז בבית החולים רמב"ם הועברה המערערת ביום 2.12.1979, כשהיא ללא הכרה, לבית חולים

✂

ב

۱

T

1

584

המומחים ציינו, בסיכום חוות הדעתם, כי:

- א "מצבה הכללי של החולה מחייב את הצרכים הבאים:
1. עזרה חינוכית: הלקויים האינטלקטואליים שתוארו לעיל יחייבו מתן הדרכה ושיעורי עזר בתקופת לימודיה, וזאת על מנת לנסות ולהשאירה במסגרת של חינוך רגיל.
 2. עזרה נפשית: לאור הפער בין הישגיה בהווה ורמת הציפיות הטרומ תחלואתית, יש לצפות לבעיות נפשיות ולצורך בתמיכה נפשית בעתיד."
- ג 4. הנתבעים הגישו חוות דעת מומחה מטעמם. חוות דעת זו נערכה על ידי ד"ר פנחס לרמן, מומחה לפדיאטריה, אלקטרואנצפלוגרפיה ונירופיזיולוגיה קלינית. חוות דעת זו נעשתה על יסוד בדיקה שנערכה במערכת ביום 3.9.1985. מומחה זה קבע כי מנת המשכל של המערערת היא בגדר התקין, וכי אין הוא מוצא כל הפרעות בהתנהגות ובאישיות. הוא סבור, כי אין כל "מקום לחשוש לאי התאמה סוציאלית. כמו כן אין מקום לחשוש לכושר עבודתה בעתיד כי מנת המשכל שלה היא בגבולות התקין". התוצאה שאליה הגיע מומחה זה היא, כי נוכח החבלה הקשה שנגרמה למערערת, ותהליך ההבראה האיטי, יש להעריך את נכותה הצמיתה ב-20%.
- ד 5. לבקשת המבטחת, ניתן על ידי בית המשפט בשנת 1984 צו לגילוי מסמכים ולמתן תשובה לשאלון מטעמה. אך התובענה לא הגיעה לבירור לעיצומו של עניין. היא נסתיימה בהסכם פשרה. בסעיף 1 להסכם הפשרה, שעליו הודיעו הצדדים לבית המשפט ביום 27.10.1986, נקבע כי:
- ה "הנתבעים ישלמו לתובעים, לסילוק מלא, סופי ומוחלט של כל תביעותיהם, נזקיהם ודרישותיהם, הנובעים במישרין ו/או בעקיפין מתאונת הדרכים שארעה לתובעת מס' 1 ביום 19.10.79, לרבות תביעתם נשוא תיק זה, ולרבות תביעות המיטיבים למיניהם בעבר ובעתיד, ובהתאם לכל חיקוק ללא כל שיעור, כולל אישפוזים וטיפולים עתידיים סכום כולל של 64,000 ש"ח".
- ו בסעיף 2 להסכם הפשרה נקבע כי "הסכום הנ"ל ישולם לתובעים, באמצעות ב"כ, כנגד חתימה על כתבי קבלה מתאימים שיומצאו ע"י ב"כ הנתבעים". הורי המערערת חתמו על כתב קבלה ופטור כאמור, בשמם שלהם ובשם המערערת. בכתב הקבלה והפטור אישרו הורי המערערת כי קיבלו את הסך של 64,000 ש"ח (כ-265,000 ש"ח בערכים של הכסף כיום):

- א "לסילוק סופי ומוחלט של כל תביעותינו ותביעות הקטינה הנ"ל מכל סוג שהוא עקב פציעתה בתאונה הנ"ל, נגד החברות הנ"ל (פרודנשל חברה לבטוח בע"מ וסלע חברה לביטוח בע"מ – ע. ש.) ו/או נגד כל אדם ו/או גוף שפעלו בשמן או מטעמן ובסילוק התביעה [בתיק אזרחי 485/84](#) של בית-המשפט המחוזי בנצרת.
- ב עם קבלת הסך הנ"ל אין לנו ולקטינה ולא יהיו לנו עוד בעתיד כל תביעות ו/או דרישות כספיות או אחרות בכל הקשור והנובע מהתאונה הנ"ל נגד החברות הנ"ל ו/או נגד כל אדם אחר ו/או גוף שפעלו בשמן או מטעמן. הננו מצהירים ומאשרים כי הסך 64,000 ש"ח שולם לידנו ונתקבל על ידנו גם לסילוק תביעות כל המיטיבים למיניהם, בעבר ובעתיד... ללא כל שור, ולרבות כל טיפולים ואישפוזים למיניהם בעתיד".
- ג בהתאם לסעיף 4 להודעה על הסדר הפשרה, התבקש בית-המשפט לאשר את סבירות הפשרה מבחינת התובעת 1, היא המערערת בערעור שבפנינו. בתחשיב שצורף לבקשה לאשר את הפשרה, נכללים נזקים של המערערת בגין אובדן השתכרות לעתיד, בשיעור של 25%. כן נכללות הוצאות לעזרה נפשית, על-פי טיפול אחד פעם בשבוע למשך שנתיים.
- ד בית-המשפט אישר את הפשרה ונתן לה תוקף של פסק-דין בהחלטה מיום 5.11.1986. בהחלטתו קבע בית-המשפט, כי "הפשרה הינה סבירה ולטובת הקטינה". בהתאם לכך, נקבעו סדרי חלוקת הכספים ששולמו על-פי הסכם הפשרה. אין חולק, כי הכספים שולמו למערערת ולהוריה.
- ה 6. ביום 29.11.1993, כשבע שנים לאחר שהסכם הפשרה אושר, הגישה המערערת תביעה חדשה לפיצויים בגין נזקי גוף שנגרמו לה בתאונת הדרכים (להלן – התובענה השנייה). בגדרה של תביעה זו עתרה המערערת לביטול הסכם הפשרה, מחמת טעות בכריתתה. טענה זו מבוססת על כך שבעת ניהולה של התובענה הראשונה הוערכה הנכות של המערערת על-ידי המומחים מטעמה ומטעם חברת הביטוח עקב הפגיעה המוחית שנגרמה לה בתאונה בסדרי גודל של 20%-30%. נטען, כי מאוחר יותר התברר, כי המערערת פיתחה מחלת נפש עקב הפגיעה שנגרמה לה, באופן שנכותה כעת עומדת על 50%.
- ו טענה זו נשענה על חוות-דעת מיום 9.3.1993 שצורפה לכתב-התביעה, אשר נערכה על-ידי ד"ר שטרן, פסיכיאטר המשמש מנהל היחידה הפסיכיאטרית בבית החולים לוינסטיין ברעננה. בחוות-הדעת, מתוארת בפירוט ההתפתחות במצבה הנפשי של המערערת מאז תאונת הדרכים. המומחה עומד על קשייה החברתיים של המערערת. הוא

השופט ת' אור

עומד על קשייה בלימודים. הוא קובע, כי המערערת פיתחה מצב פסיכוטי בשנת 1992, אשר פחת בעקבות טיפול תרופתי. המומחה קובע, כי הוא "רואה את הופעת המצב הפסיכוטי כתולדה מושהית ומאוחרת של הפגיעה המקורית במערכת העצבים המרכזית". המומחה מצביע על כך שבעבר קבעו מומחים שונים בין 20 ל-30 אחוזי נכות למערערת, על יסוד "ההשלכות של הפגיעה במערכת העצבים המרכזית". המומחה אומר, כי נראה לו "שהאחוזים האלה אינם מבטאים נכונה את חומרת מצבה. במיוחד יש לציין שאחוזים אלה נקבעו לפני שפיתחה אותו מצב פסיכוטי כפי שתואר בגוף הדו"ח ואשר מהווה החמרה ניכרת במצבה בהשוואה למה שהיה קיים לפני כן". על רקע זה העריך ד"ר שטרן את נכותה של המערערת ב-50%.

א

ב

על בסיס עובדות אלה, טוענת המערערת כי דין ההסכם להתבטל מחמת טעות משותפת בכריתתו. לטענתה, הבסיס לקיומו של ההסכם נשמט עקב ההחמרה במצבה, החמרה העולה כדי שינוי מהותי בנסיבות. בשל שינוי זה בנסיבות, אין זה צורך להשאיר את ההסכם האמור על כנו.

ג

7. המשיבים הגישו בקשה לדחות את התביעה על הסף, מחמת מעשה בית-דין ו/או היעדר עילה. לטענתם, לא הייתה כל טעות משותפת בהסכם הפשרה, ועילתה של המערערת מוצתה בפסק-הדין מיום 5.11.1986, ובו ניתן להסכם הפשרה תוקף של פסק-דין. המשיבים טענו אפוא כי פסק-הדין האמור מקים מחסום המונע מן המערערת לשוב ולתבוע את נזקיה עקב התאונה.

ד

8. בית-המשפט נעתר לבקשת המשיבים וקבע כי דין התובענה להידחות בשל מעשה-בית-דין. בית-המשפט קבע, כי מדובר בענייננו בפסק-דין בהסכמה, הניתן לביטול מחמת פגם בכריתת ההסכם במובן [פרק ב'](#) של [חוק החוזים](#) (חלק כללי), תשל"ג-1973 (להלן – חוק החוזים).

ה

מכאן נפנה בית-המשפט לבחון אם כריתת ההסכם הפשרה נבעה מטעות ואם יש בטעות זו כדי להביא לביטולו של ההסכם הפשרה. בית-המשפט קבע, על רקע דברים שנכתבו בחוות-הדעת הרפואית שהוגשה מטעם המערערת בגדרה של התובענה הראשונה, כי בעת חתימת הצדדים על ההסכם הפשרה היה ידוע לצדדים כי למערערת צפויים קשיי למידה בעתיד. ההנחה הייתה כי הפיצוי הכספי שהוסכם עליו צריך לכסות גם נזק עתידי בגין הליקוי הרפואי. נוכח דברים אלה, קבע בית-המשפט כי הטעות שלה טוענת המערערת כלל אינה טעות. לכל היותר, מדובר בטעות הצופה פני עתיד, ויש לראות אותה "כטעות בכדאיות העיסקה, שאין בה כדי להביא לביטולו של ההסכם הפשרה שנחתם בין הצדדים".

ו

ז

השופט ת' אור

בית-המשפט קבע כי גם שיקולי הצדק אינם תומכים בבקשה לביטול ההסכם. בית-המשפט קבע, כי קיים אינטרס ציבורי ברור לעודד פשרות בין מתדיינים ולהימנע מביטול גורף של הסכמי פשרה. בית-המשפט סבר, כי היענות לתובענת המערערת, המבוססת על טעות הצפונה בחיקו של עתיד, עלולה להביא לפריצת סכרים. נוכח הזמן הרב שחלף בין מועד התאונה לבין המועד שבו הוגשה התובענה השנייה, הוסיף בית-המשפט בהקשר זה כי קיים ספק רב בדבר הקשר הסיבתי בין קשיי הלמידה שמהם סובלת המערערת עתה לבין התאונה.

מסקנתו של בית-המשפט הייתה, כי משקיבל הסכם הפשרה תוקף של פסק-דין, ומשנקבע על-ידי בית-המשפט כי ההסכם הינו סביר והוא לטובת הקטינה, יש לדחות את התובענה הזו בשל מעשה-בית-דין.

ג על פסק-הדין האמור הוגש הערעור שבפנינו.

ביטול פסק-דין בהסכמה בשל טעות בכריתתו

9. אנו עוסקים כאן בפסק-דין שניתן בהסכמה. "פסק דין שבהסכמה אשר הוא יציר כפיו של הסכם בין בעלי הדין – מורכב משני חלקים: מההסכם שבין הצדדים, ומהגושפנקה של השופט אשר זה הטביע עליו" (י' זוסמן סדרי הדין האזרחי [31], בעמ' 787). המערערת אינה טוענת כי נפל פגם בהיבט השיפוטי של פסק-הדין. טענתה היא, כי בהסכם אשר מהווה תשתית לפסק-הדין נפל פגם המקנה לה את הזכות לבטלו.

פסק-דין בהסכמה הוא "הסכם מחייב, שהוראותיו נוצרו ועוצבו על-ידי הצדדים" (ע"א 601/88, 609, 4365/90 עיזבון המנוח מיכאל רודה ז"ל ואח' נ' שרייבר ואח'; שרייבר ואח' נ' עיזבון המנוח מיכאל רודה ז"ל ואח' [1], בעמ' 451). בהתאם לכך, מכיר הדין בקיומה של עילה לביטול פסק-דין שניתן בהסכמה בשל פגם בכריתת ההסכם העומד בבסיסו של פסק-הדין. המסגרת הנורמטיבית לביטול של טענה מסוג זה נמצאת [בפרק ב'](#) של [חוק החוזים](#), העוסק בביטול חוזים בשל פגמים שונים בכריתתם. על-כן, חלותו של [חוק החוזים](#) על עניין זה נובעת מן האופי החוזי המובהק של פסק-דין שבהסכמה (ראו דבריו של A.C. Freeman בספרו [35] *A Treatise of The Law of Judgments*, בעמ' 2774).

בהתאם לכך, נקבע בפסיקה כי הסכמים שקיבלו תוקף של פסק-דין ניתנים לביטול אם נפל פגם בכריתתם. כך, מציין השופט בך [ב"ע 690/88](#) ה' רובין ואח' נ' ש' רובין [2], בעמ' 461, כי "ביטולו של פסק-דין כזה אפשרי, אם נתגלה פגם, שבעטייו ניתן לבטל את ההסכם ששימש בסיס לפסק הדין". ברוח דומה פסק השופט שמגר (כתוארו אז) [ב"ע א](#).

[457/77](#) מפעלי בתים טרומיים בע"מ נ' טמסיט [3], בעמ' 46-47, כ"י:

א "...ניתן לבטל פסק-דין, אשר ניתן על יסוד הסכם-פשרה בין הצדדים ונותן לו תוקף, אם נתגלה פגם אשר בעטיו ניתן לבטל את ההסכם המונח ביסודו של פסק-הדין... בין היתר, ניתן לבטל פסק-דין כאמור אם צד להסכם טעה או רומה וטעות ומעשה מרמה אלה היו יכולים לשמש עילה לביטולו של ההסכם גם אלמלא אושר בפסק-דין... הווה אומר, הטעות, שבה מדובר לצורך הענין שלפנינו, צריך שתהיה מן הסוג אשר בכוחה לבטל התקשרות חוזית ונטל הוכחתה על מי שטוען לקיומה..."

ג (ראו עוד בספרו הנ"ל של זוסמן [31], בעמ' 786; [ע"א 230/87](#) שקולניק נ' זכאי [4], בעמ' 283-284; [ע"א 143/51](#), 55/52 עיריית רמת-גן ואח' נ' פרדס ינאי בע"מ וערעור נגדי [5], בעמ' 1817-1819 לפסק-דינו של השופט זוסמן).

ד 10. טענת המערערת היא, כי בהסכם הפשרה נפלה טעות המחייבת את ביטולו. המערערת אינה טוענת כי למבטחת או למשיב 1 היה ידוע על טעותה של המערערת (או נציגיה) בעת הכריתה. מכאן, כי ההוראה הרלוונטית לענייננו היא הוראת [סעיף 14\(ב\)](#) לחוק החוזים, הקובעת כי:

ה "מי שהתקשר בחוזה עקב טעות וניתן להניח שלולא הטעות לא היה מתקשר בחוזה והצד השני לא ידע ולא היה עליו לדעת על כך, רשאי בית המשפט, לפי בקשת הצד שטעה, לבטל את החוזה, אם ראה שמן הצד לעשות זאת; עשה כן, רשאי בית המשפט לחייב את הצד שטעה בפיצויים בעד הנזק שנגרם לצד השני עקב כריתת החוזה".

ו הוראה זו חלה גם על טעות משותפת, היא הטעות שלה טוענת המערערת בפנינו (ראו ד' [פרידמן ונ' כהן חוזים \(כרך ב\)](#) [32], בעמ' 697). השאלה היא, אם על-פי העובדות הנטענות בכתב-התביעה קמה למערערת עילה לבטל את ההסכם בטענה של טעות. תשובה חיובית לשאלה זו מחייבת החזרת התיק לבית-משפט קמא, כדי שיכריע בשאלת תוקפו של ההסכם, ובשאלת קיומו של מחסום לבירור התביעה לפיצויים. תשובה שלילית לשאלה זו משמעה כי דין תביעתה של המערערת להידחות בשל מעשה-בית-דין אשר יוצר פסק-הדין שבו אושר הסכם הפשרה.

ז כדי להשיב על שאלה זו, עלינו לברר מהי אותה טעות המאפשרת את ביטולו של הסכם פשרה מן הסוג שבו אנו עוסקים כאן. התשובה לשאלה זו מושפעת ממהותם ומתכליתם של הסכמים כאלה, אשר נועדו לסיים באורח סופי את הסכסוך שבין הצדדים

השופט ת' אור

להם. את התשובה לשאלה האמורה יש לגזור גם מחלוקת הסיכונים בין הצדדים להסכם פשרה לעניין האפשרות כי במועד מאוחר יותר יתברר כי הנזק שנגרם בפועל שונה מזה שהובא בחשבון בפשרה. בעניינים אלה אדון עתה.

א

ספירות של פשרות

11. מהי פשרה? בלי למצות, נראה לי, כנקודת מוצא נוחה לדיון, כי ניתן להגדיר פשרה כ"הסכם ליישוב סכסוך בין שני צדדים בתנאים אותם הצדדים רואים כהוגנים, אשר נעשה מתוך מודעות לאי וודאות עובדתית או משפטית, ואשר יש בו ויתורים הדדיים של כל אחד מן הצדדים על חלק מטענותיהם" (ראו ההגדרה ב- *In Re South* [22], at p. 644 (1980) *Central States Bakery Products Antitrust Litigation*). באופן דומה, אומרים פרידמן וכהן כי "בפשרה יש משום 'קניית סיכון' או 'קניית דין'. סיכון זה יכול שיתייחס לעובדה השנויה במחלוקת, להלכה משפטית או להתפתחות אפשרית בעתיד. טבעי הדבר שבתי המשפט נוטים לקיים פשרה שהושגה בתום לב ובמגמה לסיים את הסכסוך" (בספרם הנ"ל [32], בעמ' 736).

ב

ג

בהתאם לתיאור זה, אחת ממטרותיה העיקריות של פשרה היא למנוע תביעות נוספות בעתיד בקשר לעניין נושא הפשרה. עומד על כך בית-המשפט בעניין *Sanger v. Yellow Cab Company, Inc.* (1972) [23]:

ד

"...a settlement is made and a general release taken for the purpose of foreclosing further claims" (at p. 481).

ה

מנקודת המבט של הצדדים להסכם פשרה, תכונת הסופיות היא תכונה חיונית. טול מן הפשרה תכונה זו, ונטלת ממנה את טעם קיומה. אומר על כך D.B. Dobbs במאמרו "Conclusiveness of Personal Injury Settlements: Basic Problems" [38] את הדברים הבאים (בעמ' 666-667):

ו

"A settlement is of little use unless it is final. Without finality, neither the plaintiff nor the defendant will be able to project his future plans with any degree of accuracy".

ז

המחבר מציין, כי לנתבע אשר הסכים להתפשר יש ציפייה לגיטימית לקנות את השקט מפני תביעות ולסמוך על קיומה של פשרה תקפה. לנתבע יש "(a) rightful desire to buy his peace and to rely on the settlement" (שם, בעמ' 667). על רקע זה, אומר המחבר (שם), כי:

"Settlements should be as final as a civilized system of law can make them. Disputes should not be reopened unless the price of finality is too high".

א

עמדה דומה הובעה בפסיקה, בע"א 226/87 זועבי נ' ניקולא ואח' [6]. באותה פרשה, נעשה ניסיון להביא לביטולו של הסכם פשרה בטענה כי כריתתו הייתה נגועה בעושה. השופט בך דחה טענה זו באומרו (בעמ' 719):

ב

"לגבי הסכמים מהסוג הנדון, גורם היציבות והוודאות בדבר סופיותם הינו בעל חשיבות רבה, הן מבחינת האינטרס העסקי-כלכלי של חברות הביטוח והן מבחינת המדיניות המשפטית. השגת הסכמי פשרה הינה נשמת אפה של חברת ביטוח ועבודתה תיהפך לכמעט בלתי אפשרית, אם בכל מקרה תצטרך, כעבור שנים רבות (5 שנים במקרה דנן), לשחזר את כל פרטי המשא והמתן עם המבוטח או עם בא-כוחו, וזאת כדי להתגבר על החשד, שמא הושג ההסכם בתנאים של עושה..."

ג

על רקע זה, קובע השופט בך אמת-מידה ראייתית מחמירה, ואומר כי טענה בדבר ביטולה של פשרה בטענה של עושה, מחייבת ראיות "ברורות ומשכנעות" (שם).

ד

מדברים אלה עולה, כי יש לייחס משקל ניכר לערך בדבר סופיותן של פשרות. יש להביא בחשבון את מרכזיותו של ערך זה מבחינת הצדדים לפשרה. ההגנה על ערך זה חיונית, כדי להגשים את הציפיות הסבירות של הצדדים להסכמי פשרה. נזכור, כי "שאיפת המשפט האזרחי היא מילוי הציפיות הסבירות של הצדדים" (דברי הנשיא שמגר בע"א 1560/90 ציטיאט נ' הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ [7], בעמ' 506; ראו גם פסק-דינו של הנשיא שמגר בע"א 806/93 'הדרי נ' ש' הדרי (דרחי) [8], בעמ' 693).

ה

על משקלו של אינטרס הסופיות מבחינת הצדדים להסכם פשרה, ועל הגישה השיפוטית הנגזרת מכך, עומד בית-המשפט בעניין [24] (1981) *McComb v. Seestadt*. בית-המשפט מציין, כי אין זה מציאותי להניח כי צדדים יכנסו למשא ומתן לצורך השגת פשרה, אם לא ידעו כי יינתן משקל גדול לסופיותו של כל הסדר שיגיעו אליו. אומר בית-המשפט (בעמ' 708):

ו

ז

"If a release or covenant is to be lightly disregarded, than peaceful settlement of claims becomes realistically impossible. Prospective litigants cannot or will not negotiate settlements if the law will not give effect to their executed settlement of claims".

ובאופן דומה אומר בית-המשפט בעניין [23] Sanger הנ"ל (בעמ' 481):

א "“...If releases were to be easily set aside and settlements ignored, chaos would result. Defendants and their insurance carriers would be discouraged from settling claims and taking releases from personal injuries and would resort to the courts for a determination. This would be costly, time consuming, and burdensome on the parties involved, their attorneys, and the courts. The law favors settlements fairly made...”.”

ובית-המשפט בעניין [25] Bennett v. Shinoda Floral, Inc. (1987) אומר, כי (בעמ' 653):

ג "“The absence of finality would greatly reduce the incentive to settle personal injury claims...””

12. שיקולים אלה יפים גם מקום בו מועלית טענה שלפיה הסכם פשרה נכרת מתוך טעות לגבי הפגיעה שנגרמה. ברור, כי אם תינתן לבעלי-דין האופציה הנוחה לבטל הסכמי פשרה שבהם התקשרו, כל אימת שיסתבר להם בדיעבד כי נזקם גדול משסברו בעת כריתת ההסכם, יישמט כל יסוד מתחת למוסד הפשרה. לא יהיה לבעלי-דין נתבעים – למשל חברות ביטוח – כל תמריץ להתקשר בפשרות. לכן, מעירים פרידמן וכהן כי "מובן שאם הסתבר לאחד הצדדים, לאחר מעשה, כי הפשרה לא היתה מוצלחת מבחינתו, שכן הסיכון התממש בדרך שונה מזו שהעריך, אין מקום לטענת טעות" (בספרם הנ"ל [32], בעמ' 736).

מכך עולה, כי יש לאפשר פגיעה בסופיות של פשרות בשל התגלותן של עובדות בשלב מאוחר יותר, רק במצב שבו קיימים טעמים כבדי משקל במיוחד. לומר אחרת, פירושו לומר שפשרה תהא מחייבת רק כל אימת שהדברים התרחשו כפי שהיה מצופה מלכתחילה. אין צורך לומר, כי בכך יהיה כדי לסכל את הטעם מאחורי כריתתן של פשרות. עומד על כך בית-המשפט בעניין [26] Bauer v. Griffin (1969) בקובעו, כי (בעמ' 612):

ז "“While fairness and justice are lodestars without peer, the subordination of finality in a judgment to considerations of the way things actually worked out seems warranted only for the most compelling reasons...””

It is at once apparent that to hold otherwise would potentially compromise every judgment entered on a settlement of an infant's claim. The judgment would be binding only so long as things went as they were expected to go".

א

דברים אלה נאמרו על פשרות אשר ניתן להן תוקף של פסק-דין. הם יפים לגבי הסכמי פשרה בכלל. הם חלים במישרין על ענייננו, ובו מדובר – כמבואר – בהסכם פשרה אשר בא עליו אישור של בית-משפט קמא.

ב

נסכם נקודה זו ונאמר. תכונה מרכזית של הסכמי פשרה, ובהם הסכמים מן הסוג שבו אנו עוסקים כאן, היא הסופיות שלהם. בשל כך, נקבע בהסכמי פשרה – כמו בהסכם העומד לדיון בפנינו – כי יש בהם הסדר סופי ומוחלט של הסכסוך בין הצדדים. קביעה כזו משקפת את ציפיותיהם של הצדדים להסכמי פשרה. אמנם, בעובדה זו אין כדי למנוע, במקרים המתאימים, קבלה של טענה כי בהסכם פשרה נפלה טעות המצדיקה את ביטולו. ואולם, יש בכך כדי להזין גישה זהירה לטענות כאלה. יש בכך כדי להצביע על הצורך, בקיומם של טעמים כבדי משקל אשר יצדיקו את המסקנה כי דין ההסכם להתבטל.

ג

ד

חלוקת סיכונים

13. ראינו, כי פשרה היא הסכם. "הסכם, כל הסכם, אמור ליצור איזון כלשהו בחלוקת סיכונים וסיכויים בין הצדדים לו, וצד שנטל סיכון על עצמו (ובצדו של הסיכון זכה גם בסיכוי), לא יישמע בטענה כי להוותו נתגשם הסיכון..." (דברי השופט חשין [בע"א 4481/90](#) י' אהרן ואח' נ' ג. פרץ מ. בן גיאת חברה להנדסה ובנין בע"מ ואח' [9], בעמ' 437). דיני הטעות, שאנו עוסקים כאן בהם, משקפים תיאור זה. הם

ה

"...מתערכים בהסדרים של חלוקת הסיכון במקרה של ערעור הנחות היסוד של הצדדים, כאשר ברור שיהיה זה בלתי מוצדק להטיל את הסיכון החוזי כמות שהוא על הצד הנוגע בדבר.

ו

מכאן, שאין להחיל את דיני הטעות, כאשר מדובר ב'טעות' הנמצאת בגדר הסיכון שצד לקח על עצמו במסגרת החוזה" (פרידמן וכהן בספרם הנ"ל [32], בעמ' 724).

ז

ראו גם סעיף 152(1) ל-*Restatement 2d, Contracts* (להלן – [39] Restatement), הקובע כי טענת טעות לא תעמוד למי שנושא בסיכון בדבר קיומה של טעות).

14. נקודת המוצא לבחינת חלוקת הסיכונים שנקבעה בין הצדדים במקרה פלוני מצויה בטקסט החוזי. עומד על כך ה-[39] Restatement בהערה b לסעיף 154:

א

"The most obvious case of allocation of the risk of a mistake is one in which the parties themselves provide for it by their agreement".

ב

כהן ופרידמן מעירים, בעניין זה, כי "במקרים רבים נוטל על עצמו צד במפורש או במשתמע את הסיכון לגבי עובדות קיימות או אלה שארעו בעבר או לגבי המצב המשפטי הקיים. במקרים אלה אין תחולה לדיני הטעות (אפשר לכוונות טעויות כאלה 'טעויות בכדאיות'). דוגמאות בולטות לכך מצויות בהסכמי פשרה" (ספרם הנ"ל [32], בעמ' 728). המחברים ממשיכים ואומרים, כי "...התפתחויות עתידיות הינן לרוב בתחום הסיכון של הצד הנוגע בדבר ולא בגדר דיני הטעות" (שם).

ג

כך המצב בהסכם העומד לדיון בפנינו. ראינו, כי בהסכם זה נקבע, כי "הנתבעים ישלמו לתובעים, לסילוק מלא, סופי ומוחלט של כל תביעותיהם, נזקיהם ודרישותיהם, הנובעים במישרין ו/או בעקיפין מתאונת הדרכים שארעה לתובעת 1 ביום 19.10.1979, לרבות תביעתם נשוא תיק זה, ולרבות תביעות המיטיבים למיניהם בעבר ובעתיד, ובהתאם לכל חיקוק ללא כל שיוור, כולל אישפוזים וטיפולים עתידיים סכום כולל של 64,000 ש"ח".

ד

נוסח זה, או דומה לו, מצוי בהסכמי פשרה רבים. בפסיקה וספרות קיימת תמימות דעים, כי לשון זו מטילה על הנפגע, המקבל פיצוי לפי ההסכם, סיכון מסוים בדבר החמרה במצבו (ראו פסק-הדין הנ"ל בעניין [25] Bennett, בעמ' 653). ההנחה היא, כי לשון רחבה, המשחררת את המבטח או המזיק מכל תביעה, נזק או דרישה, כוללת גם סיכונים להתגלות מאוחרת של נזקים לא ידועים (ראו, [27] Casey v. Proctor (1963), at p. 586; כן ראו [28] Cohen v. Ozark Airlines, Inc. (1981), ובמאמרו הנ"ל של [38] Dobbs, בעמ' 667).

ה

ו

מסקנה זו אינה חובקת כול. יש בהקשר זה משקל ניכר להיקף העניינים הנכללים בפשרה. כך, למשל, מקום בו הסכם הפשרה מתייחס על-פי לשונו לפגיעות מסוימות, ספציפיות בלבד, ובמועד מאוחר יותר מתגלית פגיעה שאינה מפורטת בהסכם, עשויה להיפתח בפני הנפגע הדרך לטעון כי לא נטל את הסיכון לכך שיתגלו במועד מאוחר יותר פגיעות אשר הצדדים לא התפשרו לגביהן. כך נפסק בפרשת [29] Dorman v. Kansas City Terminal Ry. Co. (1982). באותה פרשה, נכרת הסכם פשרה אשר התייחס רק לפגיעות מסוימות – בירך ובמצח. ההסכם לא התייחס לפגיעה בגבו של הנפגע. מאוחר יותר, נתגלה ליקוי בגבו של הנפגע, והוא הגיש תביעה לפיצויים בגין ליקוי זה.

ז

בית-המשפט קבע כי יש לשמוע את טענות הנפגע שלפיהן הסכם הפשרה אינו חוסם בפניו את הדרך להעלות את תביעתו החדשה.

א

כאמור, אין זה המצב בענייננו. הפשרה, על-פי לשונה, חובקת כל פגיעה, לרבות פגיעות מאוחרות. היא לא מגבילה עצמה לפגיעות מסוימות, מוגדרות. היא מעידה על נטילת סיכון ביחס להתגלות מאוחרת של פגיעות.

ב

15. בתחמת הסיכונים המוטלים על כל אחד מן הצדדים, נודעת חשיבות גם לטיפוס ההסדרים שבו אנו עוסקים ולסיכונים הכרוכים בהסדרים אלה. על כלל זה עומדת הערה d לסעיף 154 ל-[39] Restatement שם נאמר, כי:

ג

"...the court will allocate the risk to that party on the grounds that it is reasonable to do so...In dealing with such issues, the court will consider the purposes of the parties and will have recourse to its own general knowledge of human behavior in bargain transactions".

ד

כהן ופרידמן מציינים באופן דומה, כי "אין הכוונה בהכרח לכך שהצד נטל על עצמו מרצונו וביודעין סיכון זה. פעמים אכן כך הדבר. אולם במקרים אחרים הדין הוא שמייחס לו את נטילת הסיכון. במילים אחרות, נוכח התפיסה שיש לנו ביחס לאופי החוזה ולאור הבנתנו בדבר הסיכונים הרגילים הכרוכים בו, אנו מניחים (אם לא נקבע אחרת) שסיכון מסוים מוטל על אחד הצדדים, אפילו לא היה אותו צד ער לכך" (בספרם הנ"ל [32], בעמ' 726).

ה

דברים אלה יפים לתחום של פיצויים בגין נזקי גוף. המדובר הוא בתחום אשר מעצם טיבו טמונה בו אי-ודאות רבה ביחס להתפתחויות עתידיות. על רקע זה, מייחסים לכל הצדדים להסכם פשרה בתחום זה נטילת סיכון, כי דברים יתפתחו באופן שונה מן הצפוי.

ו

אי-הוודאות האמורה נובעת מכך, שסכום הפיצוי אשר ישולם לניזוק נקבע על-פי פרמטרים רבים ובמקרים רבים על יסוד חזקות עובדתיות, הנתונים לשינוי מעצם טיבם – עבודתו של הנפגע, אורח חייו, מצבו הגופני של הנפגע, גובה השתכרותו, וכיוצא באלה גורמים. בכל אלה צפויים שינויים בעתיד. בעת שנקבע הפיצוי, טיבם והיקפם של שינויים אלה הם בבחינת נעלם. המשפיעים על גובה הפיצוי, עשויים להשתנות. פרמטרים אלה הם רבים ומגוונים. עניין זה עלה בפסיקה אשר נדרשה לשאלה של הגשת ראיות נוספות בערעור. הפסיקה עמדה על כך שבתחום זה קביעת פיצוי נעשית תמיד על רקע אי-ודאות יסודית בדבר האופן שבו יתפתחו דברים בעתיד. [בע"א 597/89](#) טוירט

ואח' נ' כמאל ואח' וערעור שכנגד (להלן – עניין טויטו [10]) התייחסתי לסוגיה זו, ואמרתי (בעמ' 877), שבתביעות לפיצויים בגין נזקי גוף:

א

"עוסק בית-המשפט, בין היתר, בקביעות ובהערכות של נזקים אשר יתרחשו בעתיד, כשאין אפשרות לקבוע בוודאות את הנתונים על פיהם מחושבים הפיצויים. בית המשפט נזקק בשלב זה לחזקות ולהערכות בדבר אורך חייו, אורך תקופת עבודתו, מקום עבודתו וגובה השתכרותו הצפוי של הנפגע, כשברור כבר בעת מתן פסק הדין שהתסריט הנוגע לכל אלה עלול להיות שונה ממה שניתן לקבוע במועד פסק הדין".

ב

באופן דומה התבטא השופט מצא [ב"ע א 5220/90](#) "אטאס ואח' נ' שלום ואח' [11]. השופט מצא מסביר, כי:

ג

"בנתון ליוצאים מן הכלל... נקבע שיעור הפיצויים, לא רק על-פי מצב הנפגע בהווה אלא גם על-פי הצפיות הקיימת ביחס לשינויים אפשריים במצבו לעתיד לבוא. מכל מקום, שינויים במצבו של הנפגע, בין לטובה ובין לרעה, צפויים מטבע הדברים להתרחש..." (ההדגשה שלי – ת' א').

ד

ברוח זו התבטא השופט ברק (כתוארו אז) [ב"ע א 357/80](#) נעים ואח' נ' ברדה ואח' וערעור שכנגד (להלן – עניין נעים [12]). באותו עניין עמדה על הפרק שאלת פסיקתם של פיצויים עתידיים. השופט ברק עמד על כך שכאשר נקבע סכום חד-פעמי לפיצוי של נפגע בנזיקין, קיימת אי-ודאות לגבי נזקים עתידיים. השופט ברק אומר, כי הערכת הסיכויים לעניינים המצויים באי-ודאות כאמור היא חלק חיוני בקביעת שיעורם של הפיצויים שלהם זכאי הניזוק. אומר השופט ברק (בעמ' 779) לעניין הערכת הנזק העתידי הצפוי לניזוק:

ה

"שאלה זו מתעוררת לעניין הנזק הרכושי (כגון הפסד כושר השתכרות והוצאות), ובמרכזה עומד חוסר הוודאות באשר למתרחש בעתיד. כמה שנים יחיה הניזוק? התהיה יציבות במצבו הרפואי? העניין שלפנינו ממקד דילמה זו היטב: כמה שנים ישהה הניזוק בביתו, ומתי יועבר למוסד? הישהה בביתו כל ימי חייו שלו, או כל ימי חייו הוריו, או שמא יועבר למוסד לפני כן? תשובה לשאלות אלו חיוניות להערכת הנזק, ולכיוון הפיצויים, להם זכאי הניזוק".

ו

ז

השופט ברק עומד על כך שההתפתחות בפועל בעקבות פסק-הדין שבו נקבע סכום

הפיצוי החד-פעמי אינן משפיעות בדרך-כלל על סכום הפיצוי. סכום זה נשאר סופי. אומר השופט ברק (שם), כי סכום הפיצוי הוא סופי. סכום זה:

א

"...אינו ניתן לשינוי, גם אם מסתבר, כי הערכת הסיכוי אינה נכונה. על-כן, אם תוחלת חיי הניזוק נקבעה לשלושים שנה, לא יחול כל שינוי בסכום הפיצויים, גם אם יתברר כי הוא חי עשר שנים או ארבעים שנה. הוא הדין אם חל שינוי משמעותי, לטובה או לרעה, במצבו הרפואי".

ב

בתוך כך עומד השופט ברק על יתרונה של שיטה זו, ואומר כי (בעמ' 780):

"יתרונה של שיטת הסכום החד-פעמי והבלתי משתנה היא בסופיותה, בפשטותה ובביטחונה. סופיות כיצד? שהמאזן האזרחי בין הצדדים מסתיים עם ביצוע התשלום, ושוב אין לפתוח אותו מחדש. כל צד יוכל לכלכל את צעדיו על יסוד עובדתי מוצק. הניזוק עשוי להשקיע את כספו ולפתוח לעצמו דף חדש".

ג

דברים אלה סבים, בין השאר, גם על מצבו הרפואי של הניזוק. ואכן, הסיכון בדבר גיליון המאוחר בעתיד של פגיעות נוספות הוא סיכון אינהרנטי לפשרות שנוטל על עצמו התובע בתביעה לפיצוי בגין נזקי גוף. זהו סיכון האופף כל פשרה הנכרתת בהקשר לתביעות כאלה. הדבר נובע מכך שפעמים רבות התוצאות ארוכות הטווח של פגיעות גופניות מתגלות וצצות אל פני השטח רק בחלוף זמן ניכר ממועד הפגיעה. התפתחות כזו היא שכיחה וטבעית. על-כן, אי-הוודאות בשלב כריתת ההסכם היא ניכרת. עומד על כך בית-המשפט בעניין [27] Casey הנ"ל באומרו (בעמ' 588):

ה

"...the long-term effects of damage to human tissue are extremely difficult to anticipate and the opportunity for error is great".

ושופט המיעוט בעניין [25] Bennett הנ"ל אומר, כי (בעמ' 656):

ו

"The law in this area should take into account the reality that the ultimate consequences of an injury may take a long time to discover, regardless of the efforts of the plaintiff or the quality of medical services".

ז

אל לנו לשכוח, כי במקרים רבים לא ניתן לדייק בהערכות בדבר התפתחות מצבו הגופני של אדם, ובכלל זה מצבו של מי שנפגע בתאונה. אומר על כך בית-המשפט

בעניין [25] Bennett, כי (בעמ' 653):

א "“[I]t is common knowledge that few diagnoses and prognoses concerning injuries to the human body can be reduced to mathematical certainty”.

ב 16. לדברים אלה יש משמעות נורמטיבית מנקודת מבטם של דיני הטעות. הם מלמדים, כי צדדים להסכמי פשרה מן הסוג הנדון כאן מודעים לאי-הוודאות הטמונה במצבם הגופני. הם מודעים לאפשרות של החמרה במצב זה. על-כן, יפה למקרים אלה ההיגיון הטמון בכלל, ולפיו כאשר צד לחוזה נקשר בו מתוך "אי ודאות מודעת" בדבר התקיימותן של עובדות מסוימות, הוא נושא בסיכון להתקיימותן של עובדות אלה. על עיקרון זה עומד ה-[39] Restatement בהערה c לסעיף 154 בו נאמר, כי:

ג "“Even though the mistaken party did not agree to bear the risk, he may have been aware when he made the contract that his knowledge with respect to the facts to which the mistake relates was limited. If he was not only so aware that his knowledge was limited but undertook to perform in the face of that awareness, he bears the risk of the mistake. It is sometimes said in such a situation that, in a sense, there was not mistake but ‘conscious ignorance’”.

ד (ראו גם מ' דויטש "דיני חוזים: סקירה והתפתחות" [34], בעמ' 189, 190). כהן ופרידמן מציינים, לעניין זה, כי "מקום שצד ער לכך שאין לו ידיעה לגבי נתון מסוים בעל חשיבות או שידיעתו היא בלתי מושלמת, והוא מחליט למרות זאת לכרות את החוזה, אין הוא זכאי להעלות טענת טעות בקשר לנתון זה, שכן הוא נטל על עצמו את הסיכון לגביו" (ספרם הנ"ל [32], בעמ' 741; ראו גם בעמ' 728).

ה למעשה, קיימת אף גישה המרחיקה לכת עוד יותר, ולפיה במצב דברים זה אין לדבר על טעות כלל. כך מציין בית-המשפט בעניין [25] Bennett הנ"ל, כי:

ו "“In such a situation there is no mistake. Instead there is an awareness of uncertainty or conscious ignorance of the future” (at pp. 653-654).

ז על רקע זה, דחה בית-המשפט באותה פרשה את הניסיון לבטל הסכם פשרה בטענה של טעות. את הדין בנקודה זו מסכם A.L. Corbin בספרו [36] *On Contracts* (vol. 3) באומרו על פשרה בתביעה לנזקי גוף (בעמ' 588):

"In settling any such claim, the claimant knows that there is some degree of uncertainty. In so far as he is aware of uncertainty respecting his future harm and loss, he is consciously exchanging this uncertainty for liquidated amount received in settlement. To this extent the release is not voidable for mistake".

א

עם זאת, ניתן להניח כי היקפה של אי-הוודאות המודעת אינו חובק כול. אף שהצדדים להסכם הפשרה מודעים לכך שלא ניתן לקבוע באופן ממצה את מצבו של הניזוק ואת היקף נזקיו, בדרך-כלל אי-הוודאות נוגעת לפגיעות הקרובות בטיבן הכללי לפגיעות הידועות שנגרמו לניזוק, גם אם היקפן ועוצמתן שונים. על כך נאמר בהערה f לסעיף 152 ל-[39] Restatement, כי:

ב

"...even if the parties do not assume that his injuries are only those known, they may assume that any unknown injuries are of the same general nature as the known ones, while differing in extent".

ג

על-כן, אין בכלל בדבר נטילת סיכון לגבי אי-וודאות מודעת כדי לשלול לחלוטין את האפשרות לעורר טענה של טעות. לגבי תרחישים קיצוניים ורחוקים מאלה שעמדו לנגד עיניהם של הצדדים לפשרה, ייתכן שניתן להעלות על הדעת טענה של טעות. עם זאת, יש בכלל בדבר נטילת סיכון לגבי אי-וודאות מודעת, כדי לבטא את חלוקת הסיכונים היסודית בהסכמי פשרה בדבר נזקי גוף. יש בו כדי ללמד, כי במקרה הרגיל אין בהתפתחויות מאוחרות לכריתת ההסכם כדי להוביל לביטולו.

ד

17. וידוגש: הסיכון האמור בדבר קיומה של אי-וודאות אינו ניטל על-ידי צד אחד להסכם בלבד. הוא אינו מוטל רק על הניזוק. המדובר באי-וודאות, אשר צופנת בחובה סיכונים גם למזיק או למבטח שלו. במקרים רבים, מתפתחים הדברים באופן שהנזק שנגרם לניזוק בפועל בסופו של דבר קטן, ולעתים במידה משמעותית מאוד, מן הפיצוי שעליו הוסכם. על המזיק, או מבטחו, רובץ הסיכון לעניין זה. מכך עולה, כי בדרך-כלל לא תעמוד טענת טעות גם למזיק, אשר נוכח כי מצבו של הניזוק בפועל טוב מכפי שהצדדים לפשרה הניחו כי יהיה. הסיכון לעניין זה רובץ על שני הצדדים (ראו דברי השופט טל ב"ע א' 2444/90 א' ארואסטי ואח' נ' ש' קאשי ואח' [13], בעמ' 527-528).

ה

18. למעשה, לשיקול זה שעמדתי עליו יש תימוכין בטיעוני המערערת עצמה. בעיקרי הטיעון מטעמה, מציין בא-כוחה המלומד של המערערת את העובדה שהפשרה נכרתה בהיות המערערת בגיל צעיר, שבו קשה להעריך נכות צמיתה. הוא עומד על כך כי כשמדובר בצעירים מאוד, ניתן לעתים "לעמוד על השלכותיה המלאות והממשיות של הפגיעה" רק בחלוף שנים.

ו

ז

השופט ת' אור

אכן, זהו המצב. אך בהיעדר התנאה נוגדת, הצדדים להסכם פשרה מן הסוג העומד בפנינו מוחזקים כמי שערים לעובדה זו. הם מוחזקים כמי שמודעים לאי-הוודאות הבסיסית הטמונה בפשרה, הנכרתת בשלב כזה בחייו של הניזוק. למעשה, אין כל טענה מצד המערערת הבאה לסתור הנחה בסיסית זו. כמוסבר, במצב דברים זה רואים את הניזוק, או את מי שבא בשמו, כמי שנטל את הסיכון לכך שבעתיד יתגלה כי מצבו של הניזוק חמור מכפי שסברו בעת כריתת הפשרה.

ב על פשרות ועל זכותו של אדם על גופו

19. השיקולים שעמדתי עליהם תומכים בהתוויית מתחם מצומצם להכרה בטעות בהסכמים מן הסוג שבפנינו בשל גילויים המאוחר של נזקים שונים. עולה מהם, כי בדרך-כלל מוטל הסיכון בדבר גילוי מאוחר של ליקויים חמורים יותר על הניזוק.

ג מטיעוני המערערת משתמעת ביקורת על קו מחשבה זה. בעיקרי הטענות מטעמה, נטען כי:

ד "חיי אדם אינם נושא להימור, ואף צורמת הגדרתה של הטעות בבסיס ההסכם כ'טעות בכדאיות העסקה'. הסכם לפיצוי בגין נזקי גוף איננו עסקה מסחרית ואל לנו להתייחס אליו ככזה".

ה בדברים אלה נשמע הד לטיעונים שעלו בספרות ובפסיקה בארה"ב בתמיכה לטיעון כי בסוג המקרים שבפנינו יש מקום לסטות מן הכללים הרגילים הנובעים מדיני הטעות, ולקבוע כלל גמיש וליברלי יותר בבחינת תוקפן של פשרות בגין נזקי גוף. על-פי טיעונים אלה, יש להביא בחשבון כי אי-הכרה בטעות טעות של הנפגע בנסיבות שאנו דנים בהן פירושה, כי לנפגע לא יינתן פיצוי מלא על פגיעתו. בכך יש סטייה מן העיקרון הכללי שבדיני נזיקין, שעניינו קביעת גובה הפיצוי באותו שיעור אשר יש בו כדי להביא להשבת המצב לקדמותו (לעיקרון זה ראו פרופ' א' ברק בחיבורו "פיצויים" דיני הנזיקין – תורת הנזיקין הכללית [33], בעמ' 571; ראו גם [ע"א 237/80](#) ברששת נ' האשאש ואח' [14], בעמ' 290-291; [ע"א 290/80](#) ש.ג.מ. חניונים בע"מ נ' מדינת ישראל [15], בעמ' 642). בתוך כך נטען, כי במצב זה יש כדי להביא להתעשרותה הבלתי צודקת של חברת הביטוח, אשר משפה בפועל את הניזוק בסכום הנמוך מנזקו כפי שזה התברר בדיעבד. עקב כך, לא נושאת חברת הביטוח בסיכון אשר נטלה על עצמה בפוליסת הביטוח.

ו בעניין זה נטען עוד, כי יש ליתן משקל רב לעובדה, שעניין לנו בזכותו היסודית של כל אדם על גופו, זכות אשר המשפט מעניק לה הגנה מיוחדת.

השופט ת' אור

20. אין חולק על זכותו של אדם להגנה על גופו, ולחשיבות שמעניק המשפט לזכות זו. זכות זו הוכרה **בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו** (ראו **סעיפים 2 ו-4** לחוק). זכות זו מוכרת, זה שנים, כחלק מתקנת הציבור בישראל (ראו, לדוגמה, פסק-דין הידוע של השופט זילברג ב**ע"א 461/62** צים חברת השיט הישראלית בע"מ ואח' נ' מזיאר (להלן – עניין מזיאר [16]), בעמ' 1319). אך אינני סבור, כי קיימת סתירה בין מעמדה של זכות זו לבין בחינתה של טענת טעות בהסכמי פשרה בראי הסיכונים שניטלו על-ידי מי מן הצדדים. אין מדובר ב"הימור" פסול כביכול. מדובר בהגשמת ציפיותיהם הסבירות של כל הצדדים להסכמים ממין זה. מדובר בשמירה על מסגרת נורמטיבית כזו, אשר תאפשר לצדדים לסיים את הסכסוך ביניהם בדרך של יצירת הסכמי פשרה בני-תוקף, חרף אי-הוודאות הטבועה בחוזים מן הסוג בו אנו דנים. ענייננו אפוא בבחינת הסוגיה העומדת על הפרק כמכלול שלם.

דרך ניתוח דומה הפעיל השופט ויתקון בעניין מזיאר [16]. באותו עניין, נדון תוקפה של תניית פטור בהסכם בין חברת שיט לבין נוסעת. התניה הועלתה על-ידי החברה בהתגוננה מפני תביעת הנוסעת, אשר לקתה בקיבתה עקב מזון מקולקל אשר אכלה במהלך השיט. השופט ויתקון הסתייג מן הגישה, ולפיה מתמצה הדיון במעמדה העילאי של הזכות לחיים ולשלמות הגוף. יש לבחון, בכל מקרה ומקרה, מהם הערכים העומדים על הפרק, כדי לראות אם סיוג ההגנה על ערך שלמות הגוף הוא לגיטימי. אומר השופט ויתקון (בעמ' 1337 לפסק-הדין):

"...השיקול של קדושת החיים – אין עוררין עליו, והייתי אומר שהוא מן המפורסמות שאינן צריכות ראייה. בכל מקום, ללא הבדל דת ולאום, רואים בחיי האדם נכס יקר, שיש לשמרו מכל משמר... דא עקא, שהשיקול הנשגב הזה אינו השיקול היחיד, שעלינו להתחשב בו... אילו אפשר היה להיות מודרך אך ורק על-ידי הרעיון, שמצא ביטוי כה נלבב בדברי חברי השופט זילברג, היינו מגיעים למסקנות מרחיקות לכת, שאף הוא אינו סומך ידו עליהן. בדרך זו היינו נאלצים לפסול כל תנאי המגביל את חבותו של אדם לפצות את רעהו על פגיעה רשלנית בגופו, ולא יהא נפקא מינה, מה נסיבות ההתנאה, מי המתנה ומה מעמד המתנים זה כלפי זה... כדי להגיע לתוצאה שקולה עלינו לשקול את כל השיקולים השייכים לענין. כאן, כבדוב בעיות המשפט והחיים בכללותם, לא הברירה בין טוב ורע היא המקשה עלינו את ההכרעה. הקושי הוא לברור בין שיקולים שונים, שכולם טובים וראויים לתשומת-לב, אך סותרים זה את זה, ועלינו לקבוע את סדר עדיפותם."

(לדברים ברוח דומה ראו בפסקי-הדין של השופטים ויתקון וקיסטר ב**ע"א 285/73** לגיל טרמפולין וצידוד ספורט ישראל בע"מ נ' נחמיאס ואח' [17], בעמ' 63).

השופט ת' אור

הניתוח שעשינו לעיל מרגים היטב את קו המחשבה שביטא השופט ויתקון בעניין מזיאר הנ"ל [16]. ראינו, כי מעצם טיבם, הסכמי פשרה מסוג זה מניחים אי־ודאות ניכרת לעניין היקף הפיצוי שלו זכאי הניזוק. במקרים רבים, מתגלגלים הדברים כך שהניזוק זוכה לפיצוי גדול, לעתים במידה ניכרת, מן הנזק אשר נגרם לו. במקרים אחרים, מתבררות בדיעבד עובדות מהן עולה כי נזקו של הניזוק עולה על הפיצוי לו הסכים בשעתו. בכל אחד מתרחישים אלה, יש סטייה מן העיקרון בדבר השבת המצב לקדמותו.

ב. אך כאמור, סטייה כזו היא במקרים רבים בלתי נמנעת. היא מובנית בעצם מתן פיצוי בגין נזקי גוף בסכום אחד המשולם בנקודת זמן נתונה, כאשר ברור וצפוי כי יתרחשו בעתיד שינויים בנתונים רבים שעליהם מבוססת קביעת הפיצוי. לכן, בדרך־כלל אין ליחס משקל רב לעובדה שהפיצוי עליו הוסכם בגדרה של הפשרה אינו מקיים באופן מדויק את העיקרון בדבר השבת המצב לקדמותו. זהו סיכון, אשר שני הצדדים לפשרה נוטלים על עצמם. איני רואה במצב דברים זה פגיעה בזכותו של הניזוק על גופו.

סיכום ויישום

21. מהי אפוא הגישה העקרונית העולה מן הניתוח שעשינו? מדברינו עולה בבירור, כי אין מקום לקבל טענה של טעות כל אימת שמתברר בדיעבד לניזוק כי נזקו גדול מן הפיצוי שעליו הוסכם בהסכם הפשרה. פתרון כזה אינו מתיישב עם ציפיותיהם הסבירות של הצדדים, אף לא עם חלוקת הסיכונים הרגילה בהסכמים מסוג זה. כאמור, אלה מחייבים התערבות בפשרות רק מקום בו קיים אינטרס מכריע, המחייב זאת. עם זאת, הסכמי פשרה אינם הרמטיים לחלוטין. דיני הטעות חלים עליהם. מתי אפוא נאמר כי נפלה בהסכם כזה טעות אופרטיבית אשר עשויה להצדיק את ביטולו?

עלינו לעצב פתרון אשר יתיישב עם שיקולים אלה. בעשותנו כן, נזכור כי דיני הטעות "מתערבים בהסדרים של חלוקת הסיכון במקרה של ערעור הנחות היסוד של הצדדים..." (פרידמן וכהן בספרם הנ"ל [32], בעמ' 724). בהקשר זה קבע השופט ברק (כתוארו אז) בע"א 719/89 מחצבות חיפה בע"מ נ' חנידון בע"מ וערעור שכנגד [18], כי יהיה מוצדק להפעיל את אחד המכשירים להתערבות בחלוקת הסיכונים בין הצדדים, רק מקום בו התמוטט המערך החוזי. אומר השופט ברק (בעמ' 314):

"...אכן, בית המשפט אינו מתערב לשנות את חלוקת הסיכונים שהצדדים קבעו ביניהם, גם אם חישוביו של אחד הצדדים לא עלו יפה. בית המשפט מתערב – באחד הכלים המשפטיים הלגיטימיים העומדים לרשותו – כדי להחזיר את האיזון החוזי מקום שהוא התערער בשל התרחשות אירועים שמעבר לסיכונים שהצדדים נטלו על עצמם, ואשר מביא להתמוטטות המערך החוזי".

השופט ת' אור

כהן ופרידמן מבטאים בספרם הנ"ל [32] גישה דומה בפרשנותם [לסעיף 14\(ב\) לחוק החוזים](#), באמרם כי "ניתן להניח שבית משפט לא ישתמש בשיקול דעתו לבטל החוזה, אלא אם מדובר בטעות חמורה ביותר (לפי מבחן אובייקטיבי) וזאת בין אם הדבר נאמר בסעיף במפורש ובין אם לאו" (בעמ' 674; ההדגשה שלי – ת' א'). גם Dobbs מתבטא ברוח זו באומרו כי (בעמ' 714 למאמרו הנ"ל [38]):

א

"When the injury is either not serious at all or not grossly worse than the parties anticipated, there is no good reason for setting aside the release".

ב

גישה דומה ננקטה בשאלה קרובה, שהזכרנו לעיל, היא הסוגיה בדבר הבאת ראיות נוספות בערעור בתביעות לפיצויים בגין נזקי גוף. ראינו, כי הפסיקה באותה סוגיה עמדה על אי-הוודאות האינהרנטית לקביעת הפיצוי בגין נזקי גוף. על רקע זה, נקבעה אמת-מידה המגבילה את האפשרות להביא ראיות נוספות בערעור, רק לאותם מצבים קיצוניים שבהם נשמט הבסיס מתחת להכרעה המקורית. ברוח זו, אמרתי בעניין טויטו הנ"ל [10], כי (בעמ' 879):

ג

"...בית המשפט שלערעור יטה להתיר הבאת ראיות נוספות בערעור במשפטי נזיקין, מקום שמתברר כי כל הבסיס שעל יסודו נערך חשבון הפיצויים בערכאה הראשונה התערער... המדובר במקרה שבו חל, בלשונו של השופט בייסקי [בע"א 121/86, בש"א 271/87](#) הנ"ל, בעמ' 512, 'שינוי נסיבות קיצוני', שינוי בלתי צפוי אשר משמיט את הקרקע מתחת לחישוב הפיצויים כפי שנערך בערכאה הראשונה".

ד

ובפרשה אחרת הבהרתי, כי:

ה

"...שינוי נסיבות קיצוני משמיט את הקרקע מתחת לחישוב הפיצויים יהיה, בדרך כלל, שינוי בלתי הדיר של הנסיבות. לא שינוי בכיוון מסוים אשר יכול להשתנות בעתיד בכיוון ההפוך, אלא כזה שמנציח מצב אשר יש עימו שינוי של קבע, מצב חדש המשמיט את היסוד על פיו חושבו הפיצויים" ([ע"א 724/90](#) אבישר נ' פייזקום (ישראל) בע"מ [19]).

ו

בדברים אלה שהבאתי, יש כדי לספק השראה לפתרון אשר יש לאמץ בסוגיה שבפנינו. אין בכוונתי לנסות, על רקע דברים אלה, להתוות מבחנים ואבחנות מן המוכן כדי לפתור את הבעיה, בכל מקרה שהיא עלולה להתעורר. אני סבור, כי כל ניסיון להכללה ממצה, בשלב כה מוקדם בו טרם התגבשה פסיקה מנחה בסוגיה, נדון מראש

ז

השופט ת' אור

לכישלון. אסתפק אפוא באמירה, כי ניתן יהיה לקבל טענה של טעות מקום בו התגלתה בניזוק, בשלב מאוחר לחתימה על הסכם הפשרה, פגיעה אשר (א) היא כה חריגה בעוצמתה ובטיבה עד שלא ניתן לומר כי היא נתונה במסגרת הסיכונים הרגילה של "אי הוודאות המודעת" אשר הסיכון בגינה מוטל על הצדדים, ו-(ב) אשר גילויה משמיט את הבסיס מתחת להסכם הפשרה כפי שנכרת. במצב זה, מתקיים אותו אינטרס מכריע, אשר נדרש כדי להתערב בהסכם פשרה מחמת טעות בכריתתו. בלי למצות עניין זה, אומר כי במסגרת זו עשויה להיות חשיבות לגורמים שונים, המשפיעים על ההכרעה בדבר הקצאת הסיכונים בין הצדדים, ובהם לשון הסכם הפשרה והעניינים שאליהם הוא התייחס; האם חומרתו של הנזק המאוחר שהתגלה חורגת לחלוטין מזו של הנזק הידוע בעת הכריתה; ועד כמה, אם בכלל, הנזק שנתגלה ניתן לצפייה – ולו באופן כללי – בשלב שבו נכרתה הפשרה.

22. בנקודה זו מתבקשת הערה. בסוגיה שאנו עוסקים בה, פותחו במשפט האמריקני מבחנים שונים לצורך איתורה של טעות אופרטיבית. מבחנים אלה מבוססים על אבחנות ידועות בדיני הטעות, כמו האבחנה בין טעות לגבי העבר לבין טעות לגבי העתיד, או האבחנה בין טעות בעובדה לבין טעות בהערכה (פרידמן וכהן בספרם הנ"ל [32], בעמ' 728, 735). על-פי מבחן אחד, יש להבחין בין נזק ידוע, אשר היקפו אינו ידוע בעת כריתת הפשרה, לבין נזק אשר כלל אינו ידוע בעת הכריתה. רק לגבי נזק מן הסוג השני, כך נקבע, יישמע הנפגע בטענת טעות.

באופן דומה, נקבע בפסיקה מבחן המבוסס על ההבחנה בין טעות המתייחסת לפרוגנוזה, אשר הפסיקה ראתה בה טעות בהערכה הצופה פני עתיד, לבין טעות בדיאגנוזה, אשר הפסיקה ראתה אותה כמתייחסת למצב הדברים בעת הכריתה. לפי גישה זו, רק טעות בדיאגנוזה עשויה לבסס טענה של טעות.

לא ביססתי את חוות-דעתי על מבחנים אלה. הניסיון הרב שנצבר בשיטת המשפט האמריקנית, מלמד כי מבחנים אלה מותרים "שטח אפור" גדול. האבחנות העומדות בבסיסם הן קשות ואינן ברורות (ראו פרידמן וכהן, שם בעמ' 740). זאת ועוד, מבחנים אלה לא יושמו באופן עקבי. הם היו נתונים למניפולציות של בתי-המשפט, אשר יישמו אותם בהתאם לתוצאה שאליה ביקשו להגיע (ראו E.A. Farnsworth On Contracts, (vol. II) [37], at p. 507).

בשל כך נמתחה לא אחת ביקורת נוקבת על הבחנות אלה. כך, למשל, מציין בית-המשפט בעניין [30] *Denton v. Utley* (1957) כי האבחנה בין היקף של פגיעה ידועה לבין התגלותה של פגיעה לא ידועה היא מבלבלת במיוחד, "particularly baffling".

(בעמ' 541). בעניין [25] Bennett הביע שופט המיעוט את העמדה, כי מדובר בהבחנה שהיא מעורפלת ("vague") (בעמ' 656).

א

אשר להבחנה בין פרוגנוזה לבין דיאגנוזה, סבר בית-המשפט בעניין [30] Denton הנ"ל כי – כעניין מעשי – לא ניתן להבחין בין פרוגנוזה לבין דיאגנוזה, שכן בין השתיים יש יחסי גומלין, ואף תלות הדדית ("interdependence") (בעמ' 540). בית-המשפט העיר בהקשר זה, כי פרוגנוזה מבוססת על דיאגנוזה. בית-המשפט גורס אפוא, כי מדובר בהבחנה שאינה יותר מאשר משחק במילים ("verbal technique"). Dobbs מסכם עניין זה במאמרו בצורה ממצה, באומרו כי בסופו של דבר, אין דבר חשוב פחות מן המבחנים המסורתיים. אומר Dobbs (בעמ' 744 למאמרו הנ"ל [38]):

ב

"Nothing could be less important... than the spurious issue whether the plaintiff made a mistake in prognosis or diagnosis, in fact or prediction..."

ג

על-כן, לא ראיתי מקום לאמץ כקו מנחה את אחד המבחנים האמורים.

23. ומכאן בחזרה לענייננו. מהי התוצאה המתחייבת במקרה שבפנינו מן השיקולים שעליהם עמדתי? נראה לי, כי יש יסוד למסקנתו של בית-המשפט קמא, כי על-פי העובדות הנטענות בכתב-התביעה, לא עומדת למעוררת טענה לביטול הפשרה בגין טעות בכריתתה. מסקנה זו מעוגנת בשיקולים המצטברים הבאים:

ד

(א) לשון הסכם הפשרה בענייננו מתייחסת לכל נזק, תביעה או דרישה ביחס לתאונה. לשון זו היא רחבה. כאמור, היא כוללת, בדרך-כלל, גם נזקים שיתגלו בעתיד. לא נטען, כי במקרה שבפנינו היו נסיבות כלשהן אשר יש בהן כדי לשנות ממסקנה זו. נזכור, כי המעוררת הייתה מיוצגת על-ידי עורך-דין לכל אורך המשא ומתן הממושך שנוהל עם חברת הביטוח, ולכל אורך ההליך שבגדרו הושגה הפשרה. במצב דברים זה, לא הוצבע על טעם כלשהו ליתן לדברים אלה שבהסכם הפשרה פירוש החורג ממשמעותם הטבעית, אשר נועדה להגשים את התכלית ההסכמית לסיים את הסכסוך שבין הצדדים באורח סופי וממצה. בכך, נטלו שני הצדדים סיכון כי בעתיד יתגלו עובדות אשר ילמדו כי הנזק גדול או קטן יותר, לפי העניין, מסכום הפיצוי שעליו הוסכם. התממשותו של סיכון זה אינה יכולה לקומם למי מהם טענה לביטול ההסכם מחמת טעות.

ה

ו

ז

(ב) עמדתי לעיל בפירוט על העובדות הנוגעות לכריתת הסכם הפשרה. מן התיאור שהובא עולה, כי הפשרה נכרתה בשלב שבו המעוררת טרם החלימה מן הפגיעה.

השופט ת' אור

מחוות־דעת המומחים מטעם המערערת עצמה עולה, כי המערערת טרם החלימה מן הפגיעות הנירולוגיות שנגרמו לה. הייתה אי־ודאות לעניין יכולתה האינטלקטואלית. הייתה אי־ודאות לעניין מצבה הנפשי, תוך התייחסות מפורשת לכך ש"יש לצפות לבעיות נפשיות ולצורך בתמיכה נפשית בעתיד", זאת על רקע "הפער בין הישגיה בהווה ורמת הציפיות הטרומ תחלואתיות". מעניין לציין, כי מחוות־הדעת אשר צורפה לתביעתה הזו של המערערת, שבה עתרה לביטול הסכם הפרשה, עולה כי בשלב מאוחר יותר, אכן פיתחה המערערת חרדות שנבעו מחששותיה כי לא תהיה מסוגלת לעמוד בדרישות הלימודים. מחלת הנפש התפרצה אצל המערערת בעקבות כישלון בבחינה. על פני הדברים, תואם תיאור זה את הרקע אשר לאורו צפו המומחים מטעם המערערת עצמה את התפתחותן של בעיות נפשיות. במצב דברים זה, קשה לראות בהתפתחות של מחלת נפש משום התפתחות בלתי צפויה החורגת מתחום הצפייה של הצדדים בעת שנכרת הסכם הפרשה.

ג

(ג) זאת ועוד: במצב דברים זה, דומה כי ניטל על־ידי הוריה של המערערת, בשמה, סיכון בדבר קיומה של בעיה נפשית, אשר הייתה צפויה וממילא טרם באה על פתרונה באותו שלב. יפים לכאן דברי בית־המשפט בעניין [25] Bennett, שם אומר בית־המשפט (בעמ' 654):

ד

"Both releasors knew that there was uncertainty surrounding the extent or consequences of their injuries at the time they signed the releases... By entering into the releases knowing that they were not completely recovered, the releasors have accepted a known risk that the extent or consequences of their injuries might change in the future. Because the releasors bore the risk of mistake, the releases are not voidable due to mutual mistake".

ה

(ראו גם מאמרו הנ"ל של [38] Dobbs, בעמ' 721; כן ראו עניין [24] McComb, בעמ' 708).

ו

(ד) לשני הנימוקים האחרונים מצטרפות העובדות האופפות את ניהול ההליך אשר שבגדרו נכרת הסכם הפרשה. בדרך־כלל, מקום בו מתנהל הליך מלא בין הצדדים, וניתן פסק־דין לגופו של עניין, ההנחה היא כי לא ניתן להביא לשינוי בתוצאתו של ההליך, גם אם מתגלות אחר כך עובדות נוספות. אחד הצידיקים לכך הוא, כי התובעים בהליך מודעים לכך שעליהם למצות את זכותם בגדריו. בתוך כך, הם ערים לצורך להוכיח גם פגיעות הצפונות בחיקו של עתיד. הדים לכך ראינו בדבריו של השופט ברק על מאפייניה

ז

של קביעת פיצויים בסכום חד-פעמי. Dobbs מתייחס לעניין זה ואומר (בעמ' 670 למאמרו הנ"ל [38]):

א

"...plaintiffs are very much aware of the need to prove all future medical problems and doctors are permitted to estimate the likelihood of future pain and suffering, future expense, and future consequences".

ב

ההליך שבגדרו נכרתה הפשרה בענייננו לא היה הליך מלא. עם זאת, המערערות הייתה מיוצגת על-ידי עורך-דין. נערכה חוות-דעת מטעם מומחים מטעמה. לצדדים ניתנה הזדמנות לבצע גילוי מסמכים מלא. בפני בית-המשפט נפרסה מלוא התמונה הנוגעת למצבה של המערערות, ובית-המשפט נתן את אישורו להסכם הפשרה, בקובעו שהפשרה סבירה וכי היא לתועלתה של הקטינה המערערת. קביעה כזו של בית-המשפט מקרבת, במידה רבה, את פסק-הדין אשר ניתן על יסוד פשרה לפסק-דין אשר ניתן על-ידי בית-המשפט בסופו של דיון אשר התקיים בפניו. פסק-הדין במקרה כזה איננו פסק-דין רגיל המאשר הסכם פשרה בין הצדדים, כשבית-המשפט אינו נוטל חלק בעיצובה של הפשרה. הוא מהווה פסק-דין אשר ניתן רק לאחר שבית-המשפט שקל, לגופם של דברים, את תוכן הפשרה ואישר אותה כסבירה, מבחינת כדאיותה לתובע. אכן, לא מדובר במשפט מלא שהובאו בו הוכחות. אך מדובר בהליך, אשר מסגרת הפלוגתאות בו, ובכלל זה אותן פלוגתאות הנוגעות למצבה של המערערות בהווה ובעתיד, נתחמה היטב, וקיבלה ביטוי בחוות-דעת מומחים רפואיים מטעם שני הצדדים. הצדדים היו ערים לצורך להתייחס גם לדברים הצפונים בחיקו של העתיד, ולהביאם בחשבון במסגרת הפשרה (ראו דבריו לעיל של השופט ברק בעניין נעים הנ"ל [12], בעמ' 779). אני סבור, כי גם על רקע זה, אין לקבל את טענת הטעות שבפי המערערות.

ג

ד

ה

(ה) אוסיף, בעניין זה, כי לאישור השיפוטי נודע משקל עצמאי לעניין זה. יש באישור זה כדי לאותת לצדדים על הצורך להידרש למכלול נסיבותיו של העניין, בטרם תינתן הכרעה סופית בו. על עובדה זו עומד בית-המשפט בעניין Bauer [26] באומרו, כי (בעמ' 612):

ו

"...the requirement of approval by the court is some acknowledgement of the hard fact that risks exist, and that they are to be objectively assayed toward the salutary end that the proposed solution be approved or disapproved, and if approved, the matter be finally put to rest".

ז

עניין זה מחזק את המסקנה, כי ניטלו בענייננו גם הסיכונים הנוגעים להתגלות מאוחרת של נזקים נוספים או החמרה של נזקים קיימים.

א

(ו) אשר לשוני שבין הנתון הידוע בעת הכריתה לבין הנתון שנטען כאן לו, הרי שעל-פי חוות-הדעת שהוכנה על-ידי המומחים מטעם המערערת במסגרת התובענה הראשונה, נקבעה למערערת נכות צמיתה של 30%. עתה, נטען בחוות-הדעת שצורפה לתביעתה זו של המערערת כי נכותה הצמיתה היא 50%. אין מדובר בהבדל זניח. עם זאת, בהתחשב בכך שמדובר בנכות שנקבעה ביחס לליקוי נפשי, אשר היה צפוי מראש בעת הכנת חוות-הדעת הראשונה, ואשר בחוות-הדעת השנייה נטען כי מקורו באותו ליקוי גופני עצמו, איני סבור כי מדובר בנתון אשר מלמד על קריסה של בסיס ההסקמה בין הצדדים.

ב

ג

24. נוכח מכלול שיקולים אלה, אני סבור כי צדק בית-משפט קמא בקבעו כי למערערת לא עומדת טענה לביטול ההסכם מחמת טעות בכריתתו. בנסיבות העניין, אף איני רואה צורך להחזיר את התיק לבית-משפט קמא לצורך שמיעת ראיות. בהקשר זה, מקובל עליי, כי:

ד

"העדר עילת תביעה הוא, איפוא, פגם המתגלה על פני כתב התביעה עצמו, מקריאת המסמך וללא חקירה ודרישה בעובדות. לצורך כך חייב הנתבע להניח, כי יעלה בידי התובע להוכיח את כל אשר טען בכתב התביעה, היינו, את כל 'העובדות המהותיות' אשר פירש בו..." (זוסמן, בספרו הנ"ל [31], בעמ' 384).

ה

אשר לגישתו של בית-המשפט לטענה כי כתב-תביעה אינו מגלה עילה, נאמר (שם, בעמ' 387) כי:

ו

"בהשתמשו בכוח למחוק כתב תביעה מחמת חוסר עילה... חייב בית המשפט לנהוג משנה-זהירות, כי המחיקה שוללת מהתובע את זכותו להביא את ענינו, כפי שנטען, לפני בית המשפט; ולפיכך מקום שקיימת אפשרות, אפילו היא קלושה, שהתובע יזכה בסעד שתבע, אין נועלים את שערי בית המשפט לפניו".

ז

(לדברים דומים ראו גם [בר"ע 59/81](#) ארדיטי ואח' נ' עיזבון יעקב ארדיטי [21], בעמ' 812; [ע"א 148/77](#) רוט ואח' נ' ישופה בניה בע"מ [21], בעמ' 839-840 בפסק-דינו של השופט אלון).

השופט ת' אור, השופטת ט' שטרסברג-כהן

בכתב-התביעה שבפנינו, אין כל טענה אשר יש בה כדי ללמד כי העובדות שנתגלו ממוטטות את בסיס ההסכמה, או כי לא ניתן לייחס למערערת נטילת סיכון לעניין התגלות עובדות חדשות במועד מאוחר יותר באשר למצבה הנפשי. הבסיס היחיד אשר מובא בכתב-התביעה – ובהודעת הערעור – לטענת הטעות הוא גילויין המאוחר של עובדות חדשות על אודות נכותה של המערערת, המתבטאות במצבה הנפשי בעת הגשת התביעה. גם אם ננקוט אמת-מידה ליברלית בקביעה אם כתב-תביעה מגלה עילה, אין בעובדות הנטענות בו כדי להקים, ולו לכאורה, טענה טובה של טעות בכריתת ההסכם. גם אם העובדות הנזכרות בכתב-התביעה נכונות, מסקנתי, על רקע השיקולים שעמדתי עליהם, היא כי לא הונח בכתב-התביעה בסיס לטענה של טעות.

25. על סמך כל האמור לעיל, צדק בית-משפט קמא בדחותו את התביעה, מחמת קיומו של מעשה-בית-דין בהסכם הפשרה אשר קיבל תוקף של פסק-דין.

אשר-על-כן, דין הערעור להידחות. המערערת תשלם למשיבים הוצאות ערעור זה בסך 5,000 ש"ח.

השופטת ד' ביניש

אני מסכימה.

השופטת ט' שטרסברג-כהן

מקובלת עליי התוצאה שאליה הגיע חברי השופט אור, על הנמקתה המלומדת.

אשר להתוויית מבחנים ואבחנות לפתרון הבעיה, מונה חברי שניים כאלה אף שהוא מדגיש כי אין מקום להכללה ממצה. כמו כן מזכיר הוא את המבחנים הנקוטים במשפט האמריקני שאותם אין הוא רואה מקום לאמץ.

כשלעצמי, הייתי מסתפקת בקביעות המנומקות והמבוססות של חברי, שמהן עולה כי בענייננו אין מקום לביטול הסכם הפשרה, בלי לחוות דעה על השאלה מתי ניתן לבטל הסכם פשרה, שאלה אותה הייתי משאירה לעת מצוא כאשר יעלה לפנינו הסכם פשרה ראוי לביטול.

הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופט אור.

ניתן היום, י"ד באייר התשנ"ז (21.5.1997).

מיני-רציו:

* חוזים – פשרה – ביטולה

בשל טעות בכריתתה – אימתי – מהותה ואופייה של הפשרה – מרכיב הסופיות שבפשרה – חיוניותו – הפשרה כמבטאת חלוקה של סיכונים וסיכויים בין הצדדים – הסכם פשרה שקיבל תוקף של פסק-דין – בתובענה בגין נזקי גוף – נטילת סיכון על-ידי הניזק לעניין התגלותם בעתיד של נזקים נוספים – הצורך באינטרס מכריע כדי להכיר בקיומה של טעות בכריתת ההסכם.

[הודעה למגויים על עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו - הקש כאן](#)